

સુધરેલી રીત મુજબ
વર્નાક્યુલર ટેકસ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટીએ
—તૈયાર કરેલી :—

પહેલી ચોપડીના અર્થ

(જેની અંદર અથ; કવિતાની સમજૂતી;
પાઠનો સાર; પાઠવાર અથવા શબ્દો તથા
બેઝાક્ષર; ડિલ; વગેરે.)

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો.
રચનારનું ડેકાનું—શાહપાર—મુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ડેકાનું—શાહપાર—મુરત.

આ પુસ્તક સને ૧૯૬૭ના રામા બેકર મુજબ છપ્પર
કરાવ્યું.

છાપનાર—નારાયણરાવ ભદ્રમણરાવ નીકમ.

છાપવાનું ડેકાનું—શ્રી “ચક્ર” પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ.

ચોપડીના પૃષ્ઠ ઉપર ટાંકી પાસે—મુરત.

સંવત ૧૯૮૪] ડિ. ૩. ૦-૨-૬ [સને ૧૯૨૮

પહેલી ચોપડીનો ડિક્ટેશન શિક્ષક બદી આના.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૪૦૫૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોર્પોરેશન વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૦૫૦ ચર્ગીક

પુસ્તકનું નામ બહેન ઓપડીના યથા

વિષય મહત્વ. ૧૪૫૦૩૦ : ૨૫૫

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. ફ્રી. પહેલી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧.

દિવાળી=વરસનો છેલ્લો
દિવસ; આસો વદ
અમાસ.

અક્ષર=હરફ, દરકત

નિશાળ=ભણવાનું ઠેકાણું

રમ=મુડી

છોડી=છોકરી

પાછી વળી=ફરી

લેગી=સાથે; એકઠી

લીપેશુપે=છાણમટોડીની

ગાર ચોપડે

ધોળે છે=ચોપડે છે;

છાંટે છે

સંજેરી=ધારી

ધુધરા=ધુધરાના આકા-

રનો ધઉનો બનાવેલો

ગળ્યો પદાર્થ

સાથીઆ=ચુનાની ફાક

વગેરેનાં કાઢેલાં ચિત્રો.

આંગણામાં=આરણા

આગળ

લુગડાં=કપડાં

ધરણાં=દાગીના; જથ્થો

દારખાનું=આતશખાજ

ફૂટે છે=સળગાવે છે

સૌ=બધા

ગીત=રાગથી ગાવું તે

ધર ધર=ધેરેધેર

ફટાકડા=ફટાકા

હુરખાય=ખુશી થાય

સમજુતી—દિવાળીના દહાડામાં ઘેરેઘેર દીવા સળગે છે,

અને ફટાકા ફટાફટ ફૂટે છે, તેથી છોકરાં ધણા ખૂશ થાય છે.

પાઠ ૨.

વાર=દિવસ

વિષે=આખત

ફેરેરી-કોરટ

બંધ રહે છે=રમ પડે છે

રવિ=સુરજ; સૂર્ય

દેવળ=દહેર

ફેડે=પછી

મુસલમાન=મુસલમાની

ધર્મ માનનાર

જુમેરાન=ગુરુવારની રાત

પાંચો=ફરી; બીજવાર

અડવાડીઉં=સાત દિવસ

સમજુતી—પહેલો રવિવાર, બીજો સોમવાર, ત્રીજો મંગળવાર, ચોથો બુધવાર, પાંચમો શુક્રવાર, પછી છઠ્ઠો શુક્રવાર

૨] પહેલી થાપડીનો “ડિક્શન શિક્ષક” અહીં આના.

આવે છે. (૧) સાતમો વાર શનિ છે, તે છેલ્લો વાર ગણાય છે; એવી રીતે સાત દહાડાનું એક અઠવાડીઉં થાય છે. (૨)

પાઠ ૩.	ગામ=જ્યાં થોડાં ફળીઆં	તમામ=બધા; સમગ્ર
ફેરતી=ચારે બાજુએ;	અને ધર હોય તે	દો=આપો
આસપાસ	નકશો=ગામ કે દેશનો	માન=આખર
વાડ=કાંટાનો કે તારનો	ચિત્રો=નકશો	ગુરુ=મહેતાજી
બનાવેલો આંતરો.	ચિત્રો=છબીઓ	સમા=જેવા; બરાબર
ફરવાળે=મોટું બારણું	ટાંગેલાં=લટકાવેલાં	જ્ઞાન=સમજણ; અક્ષર.
માંહે=અંદર	ધોડી=પાટીઉં-મૂકવાની	તજવું=છોડી દેવું; કાઢી
ફૂલઝાડ=ફૂલ થાય તેવા	ખેડક	નાખવું.
છોડ	કસરત=મહેનત કરી	અંગ=શરીર
વેલ=વેલો; ભોંયપર	શરીરને મજબુત	હુળીમળીને=સંપીને
પથરાતો છોડ	બનાવવું તે	સંગ=સોબત
ચોક્કડું=ચારે બાજુથી	માટી=મટોડી	ચોડી=લગાડી
જડી લીધેલું લાકડાનું	મજની=સારી	ચિત=મન
ધર	અહીં=આ ઠેકાણે	શિક્ષા=શિખામણ; બોધ
વાવટા=નિશાન; ધમ	રોજ=હંમેશા; નિત્ય	રૂડી=સારી
મોગરી=ઘંટ વગાડવાની	પાઠ ૪.	રીત=ચાલ
લાકડાની હથોડી	નિશાળીઆને બોધ.	પેર=રીત
મહેતાજી=માસ્તર; ગુરુજી	ધન્ધર=પરમેશ્વર	નીસરી=નીકળી
એડક=ખેસવાની જગા	નિત્ય=રોજ; હંમેશાં	પાંસર=સીધું; રખડ્યા
કલાકની સીસી=કલાક	પરોઢીએ=સુરજ ઊગતાં	વગર
જાણવાનું સાધન	પહેલાં; મળસ્કામાં	

સમજુતી—હમેશાં સુરજ ઊગતાં પહેલાં ઊઠવું અને પરમેશ્વરનું નામ દેવું; પછી દાતણપાણી કરી લઈ નહાઈને બધા પાઠ તૈયાર કરવા. (૧) માખાપ કહે તેમ કરો, અને વડીલને માન આપો; મહેતાજીને બાપ જેવા ગણો, તેથી સારી સમજણ મળશે. (૨) કદી જુઠું બોલવું નહિ, અને શરીરમાંથી સુસ્તાઈ કાઢી નાખવી (મતલબ કે કામ હોંસથી કરવું અને વાર લગાડવી નહિ) બધા સાથે સંપીને ચાલવું; અને સારી સોખત રાખવી. (૩)

રોજ નિશાળે જવું અને મન લગાડીને ભણવું, મહેતાજીની શિખામણ માનવી અને સારી ચાલ રાખવી (૧) ભણતી વખતે મન રમતમાં રાખવું નહિ એ તમે સારી પેઠે સમજો. નિશાળેથી છુટ્યા પછી સીધા ઘેર જવું મતલબ કે રસ્તામાં રખડવું નહિ. (૨)

પાઠ ૫.	પાઠ ૬.	અડાય=અડકાય
ઘોતલી=પોતડી; ઘોતડી	ઑઠણી=છોકરીઓને	ફાલો=ગુમડું; ચાંદું
અંગરખી=ડગલી	ડીલે તથા માથે ઑઠ-	ખસ=ઝીણી ફાલી;
જોડીઓ=નાના ખુટ;	વાનું ત્રણ મજનું લુગડું	ખુજળી
ખાસડી	પાઠ ૬.	ધોવડાવવાં=સાફ કરાવવાં
દરજી=લુગડાં શીવનાર	ચોકખાઈ=સફાઈ;	ડાઘા=ટપકાં
સુરવાલ=સાંકડા પાયચા-	સુધડતાઈ	વાડો=ધરની પાછળની
ના લેઘો	ચોકખા=સાફ	ખુલી જગા
ફળીઉં=મહોલ્લો	મેલા=ગંદા; મેલવાળા	ગંદવાડ=ગોજવાડ
કોટ=ડગલો	ખરાખર=સારી રીતે	નાથ=વણી
ધાધરી=નાનો ચણીઓ	ડીલ=શરીર	
	ગંદી=ખરાખ; ગોજ	

કવિતા=ગાયન
માંદા=આળસી

મુખડું=મોં
દીલ=મન

જગનાથ=જગતના ધણી;
પરમેશ્વર

સમજુતી—મારો ઓટલો સાફ છે, અને મારા ધરનો ચોક પણ સાફ છે, મારા લુગડાં ચોકખા જોઈને બધા લોક મને ચોકખો કહે છે. (૧) માફ મોં ચોકખું છે, મારા હાથ ચોકખા છે; મારા ચોકખા (પાપ વગરના) મનમાં પરમેશ્વર બિરાજે છે. (૨)

પાઠ ૭.

વરસગાંઠ=સાલગીરી;
જન્મ દિવસ
ભાવ્યાં=પસંદ પડ્યા;
સ્વાદ લાગ્યા

ઝટ=જલદી

ભાણે=ખેનનો છોકરો;
ભાણેજ

કઠી=છાશમાં ચણુનો
લોટ, આદુ, મરચાં, હળ

દર નાખી ઉકાળેલી તે

હાથ પણ અડાડયો નહિ

=જરાપણ ખાધું નહિ

બીડાં=પાનમાં ચુનો,

કથો, સોપારી વગેરે

મૂકી બનાવેલી પટ્ટી

પાઠ ૮.

હાથે=આપનો ભાઈ

કાકી=કાકાની વહુ

ભત્રીજે=ભાઈનો છોકરો

મામો=માનો ભાઈ;

આપનો સાળો

મામી=મામાની વહુ

ભાણેજ=ખેનનો છોકરો;

ભાણો

ફેાઈ=આપની ખેન

કુઓ=ફેાઈનો વર

માસી=માની ખેન

માસો=માસીનો વર

પીતરાઈ=કાકાનાં છોકરાં

માળાઈ=મામાનાં છોકરાં

મસિઆઈ=માસીનાં

છોકરાં

ફેાઈઆત=ફેાઈનાં છોકરાં

ખતેવી=ખેનનો વર

સાળો=વહુનો ભાઈ

સાળી=વહુની ખેન

ઓરમાન=આપ એક ને

મા જુદી જુદી હોય

તે; સાવકાં

સાવકાં=ઓરમાઈ

મા એક અને આપ

જુદા જુદા હોય તે

દૂધ ભાઈ કહેવાય

જમાઈ=છોકરીનો વર

વહુનાં માઆપ=છોકરાનાં

સાસુ સસરો

વરનાં માઆપ=છોકરીનાં

સાસુ સસરો

છોકરો કે છોકરીના

સસરો એક બીજાને

વેવાઈ કહે છે. છોકરો

કે છોકરીની સાસુ એક

બીજાને વેવાઈ કહે છે

પાઠ ૯.	પંપાળીને=હાથ ફેરવીને	ડિંધાડવા=જોધ લાવવા
મા સંબંધી કવિતા.	મુખ=મોઢું	હાલો=જોધ આણવાનું
સર્વે=બધાં	દુખડાં=દુઃખો	ગીત
દેખી=જોધ	મીઠા=સારા	પેટ ભરીને=ધરાધને
હરખાઉં=ખુશ થાઉં	કલોલ=મન; આનંદના	માડી=મા
આપે=દબાવે	શબ્દો.	નવ=નહિ
સાથ=સાથે	ખાવું=ખાવાનું	સૌથી=બધાં કરતાં
ખોડી=ખચ્ચી; ચુંબન	મારી જાત=મારું શરીર	હૃત=વહાલ; પ્યાર
આય બીડે=મે હાથ	લગાર=જરા	અપાર=ધણુંજ
પહોળા કરી છાતી	તે વાર=તે વખતે	આભાર=પાડ; ઉપકાર
સાથ દબાવે		

સમજીતી-માને જોધને બહુ ખુશ થાઉં છું. અને દોડતો દોડતો તેની સામે જઈ છું; મા મને લધને છાતી સાથે દબાવે છે, ખચ્ચી કરીને મે હાથ પહોળા કરીને દબાવે છે. (૧) ખોળામાં લધને મને ધવરાવે છે, અને શરીરપર હાથ ફેરવીને ખૂશ થાય છે. મારું મોઢું જોધને (મને જોધને) હરખાય છે, અને પોતાનાં બધાં દુઃખો ભૂલી જાય છે. પંખી આનંદથી ખોલતાં હોય તેના જેવાં મારા ખોલ મીઠાં લાગે છે, મા મને સાંઝે સાંઝે ખાવાનું આપે છે, અને મારા શરીરની બહુ સંભાળ રાખે છે. (૩) મને જરા રડતો જાણીને તે વખતે ગભરાતી દાડી આવે છે, જો હું હસું અને રમું તો તું બહુ ખૂશ થાય છે, અને ડિંધાડવાને માટે તું હાલરડાં ગાય છે. (૪) જો હું માંદો પડું તો તું ઓસડ પાય છે અને તું (માડી) પણ પેટ ભરીને ખાતી નથી; બધાં કરતાં તારું હૃત ધણુંજ છે, માટે હું તારો ધણો પાડ માનું છું. (૫)

૬] પાંચમીનો "ડિક્શન શિક્ષક" ચાર આના.

પાઠ ૧૦.

મોટા=મોટી ઉમરના;
વડીલ
પ્રમાણે=રીતે
પૂઠે=પાછળ
આવાજી=આપાજી
વખાણુ=સારું કહેવું તે
માન=આવકાર

પાઠ ૧૧.

ઉજાણી=મીઠાઆની
અખ્યે=મે ખે
કયાં=કયે ઠેકાણે
આશોપાલવ=એક જ-
તનું ઝાડ (એનાં પાં-
દડાંનાં તોરણુ બને છે)
વિના=વગર
પૌંઆ=ઝંગરને પલાળી
શેકી ખાડીને બનાવે
છે તે
ધાણી=જીવાર, મકાઈ,
વગેરેના દાણાને શેકી
બનાવે છે તે

વધારેલાં=વધાર દીધેલાં
ખારેકી=ખારેક જેવા
દળ=લોટને શેકી તેમાં
ધી ખાંડ વગેરે નાખી
બનાવેલું તે.

દાદી મા=આપની કે
માની મા
રાંદેરી=રાંદેરમાં થતા
શેતરજી=ગડું સુતરાઉ
ખિજાનું
પાથરણું=ખિજાનું
હાર=ઓળ
શાક=દુધી, વેગણુ, પાપડી
વગેરે
ચટણી=આદુ, મરચાં,
કોથમીર, મીઠું વગેરે
છુંદીને બનાવેલી તે
ખૂખ=ધણાં

મળ=રમુજ; ગમત

પાઠ ૧૨.

પછાડી=પાછળ
સરત=હાર જીત
થાભો=ઉભા રહો

જીયો=કાબ્યો

સઢ=વહાણુ ચલાવવા
માટે પવન ભરાવવા
સારૂ બાંધેલું લુંગડું
ચાલ=રીત
સુંદર=સારી
હોડી=સઢવાળો મોટો
મછવો

રમત=ગમત; ખેલ
તાપ=તડકો; ગરમી
પણુ=પેલે ઠેકાણે
એકઠા=ભેગા
તરફ=આજી
તળાવ=જેની ચારે
બાજુએ જમીન અનૈ
વચમાં પાણી હોય તે
સહેલ=મળ; મોજ; ગમત

પાઠ ૧૩.

ખંડ=ઐરીની કાંચળીના
કપડાંનો કસળી કકડો
કાંચળી=ઐરાંતું કાપડું
ધનામ=સરપાવ
પરીક્ષા=તપાસણી

પહેલા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” પોણા બે/આના. [૭

ભાની=મુંગી; ચૂપ	પાળ=કોરણ; કોર; કઠો	ધન=દુઃખ; નુકસાન
હો=વાર	ફેંકફેંકી=નાખાનાખી	સંભાળી=સાચવી
નજર કરી=મેઈ	ધડાધડ=ધબોધબ	નુકસાન=મંગોડ
ડાહી=શાણી; સમજી	માયા બધએ છીએ=	કદી=કોઈ વખત
પાઠ ૧૪.	દુઃખી થઈએ છીએ	ખેલતાં=રમતાં
ઢેડકાં=પાણીમાં રહેનાર	ખરી=સાચી	હાથ=નુકસાન
ચોપગાં પ્રાણી	પ્રાણી=જીવ	ભારી=ધણું.

સમજીતી-રમત ગમત કરતાં, કોઈ વખત પણ કોઈને નુકસાન કરવું નહિ. નઠારી રીતે રમતાં ધણું નુકસાન થાય છે.

પાઠ ૧૫.	સોળ=ઝપાટાની નિશાની;	બંધ કર=મીચ
ઢયા=મહેરબાની; રહેમ	લાકડીના મારથી જે	બાકીના=ખીજા
ખીજ્યા=વઢ્યા	લીસોટા પડે છે તે	વાંસો=પીઠ; ખરડો
તળે=નીચે	યાદ=ફામ	વારાફરતી=એક પછી
છુંદાય=ચગદાય; કચડાય	ભૂલી=વીસરી	એક
ફેંકાં=ખોટી મહેનત	ગમ=શક્તિ	દીવાલેન=આંખ બંધ
ઢોર=ગાય, ભેંસ, બળદ	હિપરાંત=વધારે	કરવી તે
વગેરે ઘાસ ખાનારા	પાઠ ૧૬.	સમજ્યા=જાણ્યું
પશુ	એનથેન=રમતનું નામ છે	સેળભેળ=એકઠા
કામના=ખપના	છુટો=અંધન વગરનો	હોશિયાર=ચાલાક
સંભાળ=અરદાસ	દાવ=વારો	પારખી=ઓળખી
વખતસર=અરાબર વખતે	પહેલાં=અગાઉ	સંતાવા=છુપાવા
સાફ=ચોક્કસ	જણુ=છોકરો	અડશે=અડકશે
નીરવાનું=ખાવાનું		

૮] બીજા ધોરણનો “મુખ્યમણિત શિક્ષક” બે આના.

અચીજશો=વારો આવશે	જુહું=ખોટું	અમથી=ખોટી; જુહી
નહિ	હોત=માયા; પ્યાર	ધાળે=દોડી આવળે
લાંબે વખત=લણીવાર	વખાણ્યો=પસંદ કર્યો	આસપાસ=આજુબાજુ
ઓળખ=પારખ	દેખે=જુએ	શરમાઈ=લજવાઈ
શાખાશ=ધન્ય	કાપે=કાપ મૂકે	ખોટું=ખરાબ; માહું
બસ=ધણું	કાપ=ચીરો	સાચી=ખરી
સાર=આ રમતથી લા-	ગભરાયો=અકળાયો	રોવા=રડવા
ગવાની ઈંદ્રિય, ધારણા	સાચાખોલું=ખરૂં ખોલનાર	છેતર્યા=ઠગ્યા
શક્તિ વગેરે શક્તિ	પાઠ ૧૮.	વા'રે=મદદે
કેળવાય છે.	વાધ=ફાટી ખાનાઈ ચટા-	વા'રે ધાયા=મદદે દોડી
પાઠ ૧૭.	પટાવાળું પ્રાણી	આવ્યા
સાચ=સાચું; સાચી વાત	મસ્કરી=મગ્નક	સપડાય=ફસાય
ગમ્યો=પસંદ પડ્યો	પસ્તાય=દીલગીર થાય	જુહાણું=ખોટારું; જુહું
દેસાઈ=મગીરદાર	બચ્યાં=રહ્યાં	આખર=છેવટ
બાળ=ખરાબ શબ્દ	સીમ=ખેતર	જન=માણસ

સમજુતી-જે માણસ બીજા માણસની મગ્નક કરે છે તે માણસ પહેલાં કે પછી ફસાય છે; ખોટારું જલદી જણાઈ આવે છે, અને આખરે તે જુહો માણસ દીલગીર થાય છે.

પાઠ ૧૯.	આધું=દૂર	અન્ન=અનાજ
જુકિત=કળા; યુક્તિ	એકેકને=દરેકને	ભિખારી=જેની પાસે
પોકેપોક મૂકી=ખોટું	કબુલ કરી=માની	ખાવા પીવાનું ન હોય
સાદે ધાંટા પાડી	પાઠ ૨૦.	તે; બીજા માગનાર
અચાવે=ઉગારે	ગરીબ=પૈસા વગરનો	લજન=કષ્ટરના ગુણ
		ગાવા તે

ત્રીજા ધોરણનો “સુખગણિત શિક્ષક” અહીં આના. [૬

પુરાં=પુરતાં	પાઠ ૨૧.	ઉપયોગી=જરૂરી
આંધળો=જેને બે આંખે	ધૃશ્વર=પરમેશ્વર	હવા=પવન
દેખાય નહિ તે	ભજન=ગુણ ગાવા તે	દામ=પૈસો
લીખ=ભાગી ખાવું તે	ચંદ્ર=ચાંદો; ચંદ્રમા	દીએ છે=આપે છે
પગે અપંગ=પગે ખોડ-	વીસર=ભૂલું	પાળે=પોષણ કરે
વાળો; લુથો; લંગડો;	પ્રભુ નામ=પરમેશ્વરનું	દેવા=આપવા
અપંગ=લુથો; લંગડો;	નામ	સરજની=પેદા કરી
આંધળો; બહેરો;	અગણિત=ગણાય નહિ	સૌ=અધે
ખોડવાળો	એટલા; ઘણાજ	દામ=ઠેકાણે
દયા=મહેરખાની; મહેર	ઉગસ=અજવાળું	પાન=પાંદડાં
ભગવાન=પરમેશ્વર	કામ=માટે; સાર	સેવક=દાસ
ભલું=સારું; કલ્યાણ		હામ=હિંમત

સમજુતી—ભગવાનનું ભજન ભૂલીશ નહિ. હું કદી પણ ભગવાનનું ભજન ભૂલીશ નહિ. પરમેશ્વરે અજવાળાને માટે ચંદ્રમા, સુરજ અને ગણાય નહિ એટલા તારા બનાવ્યા છે. હું કદી પણ ભગવાનનું ભજન ભૂલીશ નહિ. (૧) ઘણી જરૂરી હવા તે તેં આપી છે. તેના કાંઈ પૈસા બેસતા નથી. હું કદી પણ (૨) તું વરસાદ વડે અનાજ આપે છે અને બધા જીવોનું પોષણ કરે છે. હું કદી પણ (૩) દૂધ દહીં આપવાને માટે તેં બધે ઠેકાણે ગાય અને ભેંસને પેદા કરી છે. હું કદી પણ (૪) તેં ઝાડ, પાંદડાં, ફૂલ, ફળ, આંખો, ગુલામ, બદામ વગેરે બનાવ્યાં છે. હું કદી પણ (૫) તમે મહેરખાની કરી મને ઘણી વિદ્યા, સુખ અને હિંમત આપો. હું કદી પણ ભગવાનનું ભજન ભૂલીશ નહિ (૬)

૧૦] ચોથા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” ચાર આના.

પાઠ ૨૨.	મન=મરજી; ખુશી	ફેણુ=સાપની પહોળી
ઝરઘર=કપરી	મણા=ખામી; ખોટ	કરેલી ગરદન
સ્વપ્નું=ઊંઘમાં આવતાં	ઉંદરીઉં=ઉંદર પકડવાનું	છોલાધ=ધસાધ
વિચાર	પાંજરું	વળગીને=ખાતીને
જંગલમાં=વનમાં	લોગભોગે=એકાએક	ચટકા=ડંખ
હરણી=હરણની માદા	પાર=છેડો	લોંચ=ત્રમીન
રૂપાણું=શોભીતું	વલે=હાલ; દશા	પછાડી=અફાળી
ઉપાડી=ઉચકી	સાર=આળકોચે મોટાની	વાસ=પીમળ
એકદમ=તરત	શિખામણુ માનવી	પછાડા=તરફડીઆ
છલંગ=ફાળ; કુદકો	પાઠ ૨૪.	અતે=આખરે; છેવટે
દેવતાઈ=દેવના જેવો	કાંઠો=કિનારો	ભેરાવર=જખરો
પુરુષ=માણુસ	પોલ=પોલાણુ	જવલીધો=મારી નાખ્યો
પાઠ ૨૩.	દર=કાણું; સાપ, ઉંદર,	ઝાઝા=ધણા
ઉંદરી=ઉંદરનું ખચ્ચું	મંકોડ, કીડી વગેરેને	નખળા=ભેર વગરના
રસોડું=રસોધ કરવાની	રહેવાનું ઘર	વેર=અદાવત
જગા; રાંધણી	ઝેરી=ઝેરવાળો	નાગ=ફેણુવાળો સાપ
ભારાધ=સંતાઈ	પંખી=પાંખવાળા જના-	પ્રાણુ=જીવ
ભાત=ખાંદેલા ચોખા	વર. (ચકલી, પોપટ,	સાર-કોઈને હલકું ગણી
ખાવાનું=ખોરાક	કાગડા વગેરે પંખી	તિરસ્કાર કરવો નહિ,
સારાં=મલાં	કે પક્ષી કહેવાય)	તેમજ પોતાની શક્તિ
ઉપલા=ઉપરના	કુંદાડા=કૂં કૂંનો અવાજ	વધારે છે એમ ધારી
ખાકું=કાણું	કરવો તે	અહંકાર કરવો નહિ.
પાળી=ખેડવાળી રોટલી		

બીજા ધોરણના “અંકગણિતના મનોચત્ન” પાંચ વ્યાના. [૧૧]

સમજીતી—જેર વગરના પણ ઘણા માણસ સાથે કોઈપણ દિવસ વેર કરવું નહિ; જીઓ કે આ રીતે ઘણી કીડીઓએ મળીને મોટા સાપને પણ મારી નાખ્યો.

પાઠ રપ.	મનસુખો=વિચાર	બળવી=પુરી કરી
માઆપની ચાકરી.	માતાપિતા=માઆપ	મહેર=મહેરખાની; દયા
લુલા=અંગડા	તે વાર=તે વખતે	લીલાલહેર=મજા; બધી
સેવા=ચાકરી	ધન ધન=વાહ વાહ	વાતે સુખી
અમાપ=ઘણીજ	સારા=ચાકરી કરે એવા	
કે=કહે ધન=પૈસા	સંતાપ=મનનું દુઃખ	સાર=જે છોકરા મા-
તીરથ=જાત્રા	જે વાર=જે વખતે; જ્યારે	આપ તરફ ખેતાની
પારખી=જણી	આશીશ=મનું થજો	ફરજ બળવે છે, તેને
કાવડ=વાંસને બે છેડે	એમ કહેવું તે; દુવા	રમત ગમત અને
શીકા બાંધી બનાવેલું તે	ફરજ=પોતે કરવાનું કામ	સુખજ મળે છે.

સમજીતી—માધવના માઆપ ધરડાં, લુલાં, આંધળાં અને ગરીબ હતાં, તેઓની માધવ ઘણીજ ચાકરી કરતો હતો. (૧) માધવને એનાં માઆપે કહ્યું કે અમારા મનની વાત સાંભળ. જે અમારી પાસે પૈસા અને આંખો હોત તો જાત્રા કરવા જાત. (૨) માઆપનું મન પારખી લઈને તેણે તેમને સુખી કરવાનું ધાર્યું. જે હું કાવડમાં બેસાડી જાત્રા કરાવું તો એમનું દુઃખ મટે. (૩) એવો વિચાર કરીને કાવડ બનાવી અને માઆપને બે બાજુએ બેસાડ્યાં, (૪) પછી બાંધે કાવડ ભેરવીને જાત્રા કરવા ગયો, માધવના આ હેતુથી બધાને નવાઈ લાગી. (૫) આવા છોકરાને શાખાશ છે, અને માઆપને પણ

૧૨] ચોર્યાસી તાલુકાનો “બુગોળ સિક્ક” ને આના.

ધન્ય છે; જે છોકરા સારા હોય તો કંઈ દુઃખ રહે નહિ. (૬) બધી જાત્રા કરાવીને જ્યારે તે ઘેર ગયો ત્યારે માખાપ ખુશી થયાં; અને ઘણીજ દુવા દીધી (૭) છોકરાએ પોતાની ફરજ બજાવી (પોતાને જે કામ કરવાનું હતું તે કર્યું) તેથી પરમેશ્વરે મહેરબાની કરી. જે માખાપને સુખ આપે, તેને બધી વાતે સુખ થાય છે. (૮)

પાઠ ૨૬.	પાછી=ખીજવાર; ફરીને	કઠણુ=અધર
ચતુરાઈ=હોશિયારી	મટાડી=દૂર કરી	જલદી=ચોડીવારમાં
કુળે=ભોટવો	નાચતો=કૂદતો	પાર મુકાય=પુર થાય
આમતેમ=આજુબાજુ	છુપાઈ=સંતાઈ	સાર-અકલ અને
ફાંફાં=ખોટી મહેનત	કાળે=માટે; સાર	ધીરજથી જેવું કામ
ઉપાય=ધલાજ	કંકર=કાંકરા	થાય છે, તેવું ફાંફાં
સૂઝી આવ્યો=જડ્યો	ધીરજ=સખુરી	મારવાથી થતું નથી.

સમજુતી—ભોટવામાંનું ઉંડું પાણી ઉપર લાવવા માટે કાગડાએ કાંકરા નાખ્યા, તેથી પાણી ઉપર આવ્યું. તે આજ પીધું. (૧) સખુરી ને હાપણથી અધર કામ હોય છે તે પણ ચોડીવારમાં પુર થાય છે; માટે ભલે તમે બધા કરી જુઓ. (૨)

પાઠ ૨૭.	માના ખાપ	ખચ્ચી=ખોટી; ચુંબન
કાપણી=અનાજ ધાસ	સાફ=અવાજ	ભાચું=ખાવાનું
વગેરે કાપવાનું કામ	મલકાવી=હસવા જેવું કરી	તાજ=કામ કરવાની
આથમતા=આથમી	ખેટા=દીકરા	શક્તિવાળા
વટાઈ=કપાઈ [જતા	ખાથમાં=ખે હાથની	ઉનો=ગરમ
દાદાજી=ખાપના ખાપ;	વચમાં	

માખણ=હાંને વસો-
વવાથી છાશના ઉપર
ને ધોળો ને હલકો
ચીકણો પદાર્થ તરી
આવે છે તે
વંતાક=વેગણ
હહાડીઆ=રોજથી
મળુરી કરનારા
ભાણુ=સુરજ
ભાણુખૂડે=સુરજ આથમે
દાતરડું=અનાજ, ધાસ
વગેરે કાપવાનું લોઢાનું
વાંકું હથિયાર
ચાસ=ખેતરમાં હળે
કરી પાડેલા આડા
ઉભા લીસોટા
ચચ્યાર=ચાર ચાર
હહાડો આથમે=સાંજે
સાર-ખેડુતનો ખોરાક
સાદો છે, પણ તેઓ
મહેનતુ હોવાથી
ધણા મળ્યુત હોય
છે, માટે આપણે
મહેનત કરવી.

પાઠ ૨૮.

ખળાં=ખળાઓ
પાથરા=કાપીને ભોંયપર
નાખેલા છોડ
ખળાં=કણસલામાંથી
દાણા છુટા પાડવા
માટે લીપી ચોકખી
કરેલી જગા.
ભોર=ઢગસો
ઠાલવ્યો=ખાલી કાધો
હાલરાને=ખળદની હારને
હાલર=હાંખીમાંથી ધઉ
અને છોડા છુટા પાડવા
માટે તેના ઢગલા પર
ખળદ જોડેલું ગાડું
ફેરવવામાં આવે છે તે
પગર=કણસલામાંથી
દાણા છુટા પાડવા માટે
તેનાપર ઢોરોને ચલાવે
છે તે
પગર ફેરવતી હતી=
ખળદને ફેરવી તેના
પગ વડે ઉંચી કચ-

રાવતી હતી

પટલાણી=પટેલની ખેરી
ઉપણી=ઝાટકી
કુંવળ=ધઉંનું ધાસ
કારભાર=કામકાજ
હરખ=આનંદ; ખુશાલી
હરખ માતો ન હતો=
ધણીજ ખુશી થતી હતી
હોંસીલી=કમંગી

પાઠ ૨૯.

ખેતરમાં કણસલાં
ધાસ વગેરે કાપવાનું
કામ.
કાપણી=કાપવાનું કામ
આમ=આ તરફ
ઉંમંગે=હોંસથી
ખાર માસ=એક વરસ
માસ=મહીનો
પીરસીને=મૂકીને
સંપે=એક ખીજ સાથે
સદાય=હંમેશ; નિત્ય
ઉભરાયો=ધણો થયો
મુંદર=સારો

૧૪] મુંબઈ ઈલાકાની બુગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૥ આના.

ફાલ=પાક	કણસલાં	હામ=હિંમત
લઘએ=છોડપરથી લઘ	આમ=આવી રીતે	લણણી=લણવાનું કામ
લઘએ	ખળાં=કણસલામાંથી	કોળી=બાચકો; નાની
ખંત ધરી=કાળજી રાખી	અનાજ છુટું પાડવાની	પૂળી
કાં=શા માટે	જગા; મોટી ખળી	આ પાસ=આ બાજુ
કુંડાં=જુવાર, બાજરીના	હૈયે=મનમાં; હૈયામાં	વાળુ=રાતનું જમવાનું

સમજીતી-હે બાળકો તમે બધા આમ આવો; આપણે હોંસથી કાપણીનું કામ કરીએ, જીએ, પેલી વાડળીઓ વરસીને ચાલી જાય છે એ બાર મહીનાનું અનાજ આપે છે, ને હું મેશાં એક ખીજ સાથેજ રહેછે. હે બાળકો (૧) ખેતરમાં કેવો સારો પાક થયો છે, ચાલો આપણે કાળજી રાખીને કાપી લઘએ શું કરવા કાલ કરીએ ? વાર લગાડીએ ? હે બાળકો (૨) હાથમાં ઘાતરડું વાંકું લઘને આ પ્રમાણે કણસલાં કાપો; અને તેનો ખળીમાં લઘને ઢગલો કરતાં મનમાં હિંમત રાખો. હે બાળકો (૩) અનાજ લણવાનું કામ પુરું થયું. હવે બધાએ ધાસ કાપો, અને ધાસના ચાર બાચકા લઘને આ બાજુએ મૂકો. હે બાળકો (૪) આપણે પૂળા બાંધી ગાડામાં નાખી કામ પુરું કરીએ, પછી ઘેર જઈને વાળુ કરીને બધાએ પરમેશ્વરનું લજન કરીએ. હે બાળકો (૫)

પાઠ ૩૦.	આ વાર=આ વખત	છુટું=જડું
ખળાં=કણસલામાંથી	દીસે=દેખાય	સરસ=સારા
અનાજ છુટું પાડવાની	તૈયાર=કણસલાંથી બરેલાં	પિલાય=કચડાય
જગા; ખળીઓ	અનાજ=ઘણી	કણ=અનાજના ઘણા

ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૩ આના. [૧૫

ઉપણીએ=ઝાટકીએ	સાથ=સાથે	ખેડુત=ખેતી કરનાર
કુંસાં=ફેાતરાં; છોડાં	હાથોહાથ=એક બીજની	મહેનત=મજુરી
કોથળા=ગુણે	મદદથી	ફળ=ફાયદો; લાભ

સમજુતી—હે છોકરાઓ! હમણા આમ આવો. જુઓ ખળીમાં તૈયાર દેખાય છે; ચાલો આપણે આજે કુંડાંમાં રહેલા અનાજના ઢાણા છુટા પાડીએ. (૧) જેમ બળદો ગોળ ફરતા હોય તેમ આપણે સૌ ફરીએ, જો કુંડાં સારી પેઠે કચડાય તો તેમાંથી અનાજના ઢાણા તરત છુટા પડે. (૨) આવી રીતે બધું અનાજ આપણે ટોપલામાં ભરીએ અને ઝાટકીએ જુઓ ફેાતરાં ઊડી જાય છે, ને બધા ઢાણા નીચે વેરાય છે. (૩) આપણે સાથે કોથળીઓ લઈ તેમાં આવી રીતે હાથોહાથ અનાજ ભરીએ. જો આપણે ખેડુતનું કામ કરીએ તો આપણને આજે મજુરીનું ફળ મળે. (૪)

પાઠ ૩૧.	રાત=સુરજ આથમ્યા	ફેારાં=છાંટા; ડીપાં
ચંદ્રમા=ચાંદો	પછી તે પાછો ઊગે	જર=ખપ; ઉપયોગ
મેદાન=ખુલ્લી સપાટ	ત્યાં સુધીનો વખત	પાલો=કુમળાં પાંકડાંને
જમીન	અજવાળું=કિંમત	જથો
નીચે ઉતરી ગયો હતો=	ઝાંખો=તેજ વગરનો	ખી=ખીઆં
દેખાતો બંધ થયો હતો	ઝગઝગે=ચળકે	પોચી=તરમ
આથમે=દેખાતો બંધ	પાઠ ૩૨ ભાગ ૧.	હમણાં=હાલ; આ વખત
થાય	ઓટલો=ધરને લગતો	તળાવ=પાણી ભરાઈ રહે
અપોર=હહાડના બાર	ચોતરો.	તેવો મોટો ખાડો
વાગતાનો વખત	હંકાઈ=દબાઈ; છુપાઈ	નદી=મીઠા પાણીનો

૧૬] હિંદુસ્તાનની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ચાર આના.

વહેતો મોટો વહેજો	રેલો=પ્રવાહી પદાર્થનું	ધેખરીઓ=ધેખરના જેવો
પવન=વા, વાયરો	વહેવું તે	મીઠો
પાઠ ૩૨ ભાગ ૨.	રેલમરેલા=ચારે તરફ	પરસાદ=ખાવાનું
થોભ્યાં=અટક્યાં	રેલા નીકળવા તે	કારેલું=એક જાતનું કડવું
ચોકખી=સાક	ખિચારા=ખાપડા	શાક
ગામડું=નાનું ગામ	પછડાતા=અફળાતા	નેવલે=નેવાંએ
છોડી=મૂકી	તણાઈ=ખેંચાઈ	

સમજીતી—હે વરસાદ ! તું આવ, જેથી કરીને અમને ધેખરના જેવું મીઠું ખાવાનું, ઉની ઉની રોટલી ને કારેલાંનું શાક મળે. હે વરસાદ તું ધણો આવ, કે જેથી નેવામાં પાણી આવે અને નઠારો છોકરીને દેડકાં ખેંચી જાય.

પાઠ ૩૩.	રસ્તો=માર્ગ; વાટ	એવી (૨) ડાઘા પડે
રેતી=પથરનો ઝીણો	ચૂસી=શોષી	એવી (૩) તાણતાં તૂટે
લુકો	પાઠ ૩૪.	નહિ એવી)
લુકો=ઝીણી રજ	ભાટ્ટી=મોટો ચુલો	કાણાં=આકાં
મટોડું=માટી	સીંચ્યા=ગોઠવ્યા	કણક=ધઉનો કેળવેલો ભોટ
ડહોળું=માટીવાળું	ઈંટિવાડો=ઈંટ પાડવા	ધારટ=આકાર
નીતરું=મેલ વગરનું;	તથા પકવવાની જગ્યા	ધડો=ગાગરથી નાનું
ચોકખું	કઠણુ=સખત	વાસણુ; દોરીઓ
ધારવાળું=અણીવાળું	પછાડાવાથી=અફળવાથી	ગાગર=ધડાથી મોટું
તાણી=ખેંચી; ધસડી	ચીકણી=ચિકાશવાળી	વાસણુ
ખરે છે=છુટી પડે છે	(ચિકાશ ત્રણ જાતની	કોડી=અનાજ ભરી મૂક-
તણાએ=નીચે	હોય છે (૧) હાથે ચોંટ	વાની માટીની બરણી

મુંદરજી કૃત નવી પહેલી ચોપડીના અર્થ જો આના. [૧૭]

કોડીમાં=દીરા કરવાનાં માટીનાં ચઢાણાં.	લુહાર=લોહાનો ધાટ ખનાવનાર	જતરડો=તાર ખેંચવાનું હથિયાર
ફરતી=ચોગરદમ; બધી તરફ	ધમણુ=દેવતા કુંકવાનો સંચો	સોનું=પીળા રંગની કીમતી ધાતુ
પાઠ ૩૫.	સળીઓ=ગળીઓ	રૂપું=ધોળા રંગની કીમતી ધાતુ
ધાતુઓ=ખનીજ પદાર્થો; (ધાતુમાં ચાર ગુણો ખાસ છે. (૧) ધાતુના રૂણો ચળકતા હોય છે.	ખખ=ધણો લાલચોળ=ધણોજ લાલ	પિત્તળ=જસત અને તાંબાની મેળવણીથી
(૨) ધાતુઓ ભારે હોય છે. (૩) જમીનપર પડતા ધાતુનો અવાજ	એરણુ=સોની, લુહાર વગેરે જે પર મૂકી ટીપે છે તે	ખતેલી પીળા રંગની ધાતુ તાંબું=લાલ રંગની ધાતુ
થાય છે. (૪) ધાતુમાં ગરમી વહી શકે છે.	હથોડો=ધાતુઓ ટીપવાનું લોહાનું ઝોળાર; મોટી હથોડી	કલાઈ=ધોળા રંગની ધાતુ (એ રૂપા કરતાં નરમ હોય છે)
	ટીખો=ધડયો	સીસું=ધોળા મેલા રંગની ધાતુ

સોનું, રૂપું, તાંબું, લોહું, સીસું, જસત, કલાઈ, અને
પિત્તળ એ ધાતુઓનું ઝોળખાણુ કરાવવું અને તેનો તફાવત
સમજાવવો.

પાઠ ૩૬.	સવાકો; દોઢાઉં	દોઢપાઈ; દોઢપાઈની
નાણુ=ચલણી સિકકો	હથુ=એ સવાકાની કિંમતનો તાંબાનો સિકકો;	કિંમતનો તાંબાનો સિકકો
શેઠ=શાહુકાર	ખે સવાકા; અઢીકો	રૂપીઓ=સોળ આનાની
પૈસો=ત્રણ પાઈની કિંમતનો તાંબાનો સિકકો;	અધેલો=અડધો પૈસો;	કિંમતનો રૂપાનો સિકકો

૧૮] આજવર્ગનો “મુખગણિત શિક્ષક” દોઢ આનો.

અડધો=આઠ આનાની	મહોર=પંદર રૂપીઆની	૨ અડધા=૧ રૂપીઆ
કિંમતનો રૂપાનો સિકકો	કિંમતનો સોનાનો	૪ પાવલી=૧ રૂપીઆ
પાવલી=ચાર આનાની	સિકકો; ગેણી	૮ બેઆની=૧ રૂપીઆ
કિંમતનો રૂપાનો કે	આની=ચાર સવાકાની	૧૬ આના=૧ રૂપીઆ
નીકલનો સિકકો	કિંમતનો નીકલનો સિકકો	૩૨ ઢંધુ=૧ રૂપીઆ
બેઆની=બે આનાની	વટાવ્યા=છુટા પૈસા લીધા	૬૪ સવાકા=૧ રૂપીઆ
કિંમતનો રૂપાનો કે	૧૫ રૂપીઆ=એક ગેણી;	૧૨૮ દોઢપાઈ=૧૨ રૂપીઆ
નીકલનો સિકકો	મહોર	૧૯૨ પાઈ=૧ રૂપીઆ

સૂચના—નાણાંની ધાત પહેલા ધોરણના “મુખગણિત શિક્ષક” માં જુઓ.

દીપ—પૈસાને કાઠિઆવાડમાં કાવડીઉં; ગુજરાતમાં જઈ; સુરતમાં સવાકો અને મુંબઈમાં દોઢીઉં કહે છે.

પાઠ ૩૭.	પરનો ભાગ; કુહાડીનો	દીકરી=છોકરી
કુહાડી=લાકડા ફાડવાનું	ઉપલો ભાગ	પેદ થયા=નીકળ્યા
લોહાનું ઓળર	તોલે=મરાબર	સાર=આ દુનિયામાં
સોય=લુગડાં સીવવાનું	નાકું=કાણું	બધી વસ્તુઓ ઉપયોગી
લોહાનું ઓળર.	અણી=તીણો ભાગ	છે; માટે કોઈએ બડાઈ
લકડફોડા=લાકડા ફાડનાર	ચળકાટ=ઝળકાટ	મારવી નહિ
તકરાર=રકઝક; વઢવાડ	મોટાઈ=વડાઈ	પાઠ ૩૮.
ધાર=અણીધાર કોર	કોદાળી=જમીન ખોદવાનું	વાડી=ફૂલ ફળવાળી
ચીકું=ફાડું	લોહાનું ઓળર	જગો; નાનો ભાગ
મુદર=કુહાડીના માથા	વઢી=લઢી	માળી=ફૂલ વેચનાર

બીજા ધોરણના “અઠગણિતનાં મનોચત્ન” પાંચ આના. [૧૬

છોડ ઉછેરનાર	કોસ=કુવામાંથી પાણી	પાઠ ૪૦.
ફૂલઝાડ=ફૂલ થાય તેવા	કાઢવાનો ચામડાનો	આંખો=કેરીનું ઝાડ
ઝાડ અથવા છોડ	કોથળો	કુટેલા=નીકળેલા
ક્યારા=આસપાસ પાળ	આવ્યો રામ=કોસ ઉપર	ટટાર=સીધા
કરેલી હોય એવી જગા	આવ્યો	છાલ=ઝાડની ચામડી
ચોરસ=ચાર ખુણાવાળો	ચાળું=કુવાના મથાળા	મેજ=ટેબલ
આકાર	પર પાણી ભરવાને	પાઠ ૪૧.
ગલગોટા=એક જાતનું	ઢાળ પડતું બાંધેલું તે	ગલકી=ગલકાનો વેલો
લાલ, પીળા રંગનું ફૂલ	લલકારતો=લહેકારી બૂમો	વળગી=ખાઝી
ફળે છે=ફળ આપે છે.	પાડતો	છાપર=ધરનો ઉપરનો
ઢાડમ=ઢાડમડીનું ફળ	નીક=પાણી જવાનો રસ્તો	ભાગ જે પર નળીઆં
જમરખી=જમરખનું	લીલાંછમ=ધણાંજ લીલા	હોય તે
ઝાડ	પાઠ ૩૯.	વીટળાધ=લપેટાધ
પક્ષી=પંખી	છોડવા=નાના છોડ	આરીઆના=ચીમડાના
ડાળી=થડમાંથી નીકળેલો	ઉખેડી=મૂળમાંથી ખેંચી	દોરડી=દોરી
ફાંટો	મુળાઉં=મૂળ	અંતરે=છેટે
લાંખી ગોળ=લંબગોળ	ફાંડી=ડાળી	ગાંડા=ગાઠ
મધપુડો=મધમાખીને	કળી=ખીલ્યા વગરનું ફૂલ	પાઠ ૪૨.
રહેવાનું ઘર	જીવતા=જીવવાળા	કેરી=આંખાનું ફળ
મધમાખી=મધ બનાવ-	પયરાય=ફેલાય	મોર=આંખા આમલીનાં
વનારી માખી	વેલા=ભોંયપર પયરાતા	ઝીણું ફૂલ
મધ=મધમાખીએ ફૂલ-	છોડ	ભાર=વજન
માંથી ચૂસેલો રસ		નીચી નમતી=લચીજતી
		ગોટલો=આંખાનું ખી

ગોટલી=આંખાના ખીનું
ઢાંકણ

ઘોળને=દાખી દાખીને
પોચી કરને

ભગવાને=પરમેશ્વરે

જતન=સંભાળ

દીલો=પોચો

ડીટું=ડીચું

પાઠ ૪૩.

ધીમે=હળવે

હીડે=ચાલે

લસતો=ભોં ભોં કરતો

સામી થાય છે=લડવાને
તૈયાર થાય છે.

અમળાધને=વળખાધને;
ચરડાધને

જડખાં=ડાખાં

વાગોળવું=ખાધેલું પાછું
ભોંભાં લાવી ચાવવું તે

નિરાંતે=સુખે; નચિંતે

હિપાડે=ઉંચકે

ખરી=ગાય, ભેંસ વગે-

રેના પગના તળીઆનું
હાડકું

ફાટ=ચીરો

ખાડા=ખાખોચીઆ

જોરાવર=જખરી

વગડાઉ=જંગલી; જંગ-

લમાં રહેનારી

પુરી પડે=હંફાવે; ખર
આવે

પાઠ ૪૪.

લાગ=દાવ; વખત

ટોળામાંથી=જથામાંથી

છટકી=નાસી

કુંગરા=નાના ટેકરા

ચારો=લીલું ઘાસ

માંડી=ગોઠવી; મૂકી

ઠરતી=થોભતી

કુદકો=છલંગ; ફાળ

ચ-તુપાટ=ખરાખર ચ-તુ

ભરવાડ=ઘેટાં, બકરાં

ચરાવનાર

ફેર=ફરક; તફાવત

મજખુત=જોરાવર

આછા=થોડા

ઊન=ઘેટાના વાળ

પાઠ ૪૫.

મીઠું=મિઠાશવાળું

ગુણુ=ફાયદો

ઠંડું=ટાઢું

હિનું=ગરમ

ખગડી જાય=ફાટી જાય

ચોકખું=મેલ વગરનું;

માંજેલું

આંચળ=થાન

મેલ=કચરો

દાણો=અડદ, ગુવાર વગેરે

જણુસો=વસ્તુઓ; ચીજો

છાશ=દહીંમાં પાણી

નાખી વલોવવાથી બને

છે તે

તાવીને=ગરમ કરીને

શિખંડ=દહીંમાં ખાંડ

નાખી છણવાથી બને

છે તે

લોચો=લચકો

માવો=દૂધને ખાળી

ખાળીને લોચા જેવું

કરેલું તે

પાંચમા ધોરણનો ડિક્શનરી શિક્ષક" ચાર આના. [૨૧

પેંડા=માવામાં ખુરં	ગુપચુપ=મુંગાં	જળકુકડી=પાણીમાં રહે-
નાખી ગોળી બના-	અંતે=આખરે	નાર કુકડી
• વેલી તે	ગંધ=વાસ	પાઠ ૪૮.
તર=મલાઈ	શિઆળ=ફાડી ખાનારં	પાંજરં=પીંજરં
દૂધપાક=દૂધને ઉકાળી	કુતરા જેવું જનાવર	ભૂખ્યો=ખાધા વિનાનો
ખાંડ, ચોખા નાખી	રીઝે=ખૂશ થાય	તરખુચ=એક જાતનું ફળ
બનાવેલો તે	માંસ=ગોસ	કકડો=ટુકડો
આસુદી=માવો થતાં	અણીવાળા=તીણા	કા કા=કાગડાનું બોલવું તે
પહેલાં ખુરં નાખી	દાઢ=એવડા દાંત	જીવજંતુ=નાનાં જીવડાં
બનાવેલો પદાર્થ	કરકરા=ખરછટ	કોહેલું=સળી ગએલું;
પાઠ ૪૬.	કુટતો=ખહાર નીકળતો	બગડી ગએલું;
પ્રાણી=જેને જીવ છે	ધણી=માલીક	સડેલું=સડી ગએલું;
અને જે અહીંથી તહીં	જે=જય; ફતેહ	જીવડાં પડેલું
ફરી ફરી શકે છે તે	પાઠ ૪૭.	લાલ=રાતી
છેલ્લી=છેવટની	ચાંચ=પક્ષીનું મો	છેડેથી=નાકેથી
ડાઘીએ=કુતરાનું નામ છે	સમડી=એક જાતનું પક્ષી	ભાવ્યું=પસંદ પડ્યું
સભા=મંડળી; ટોળી	કખુતર=એક જાતનું પક્ષી	કુદતો=કુદડા મારતો
ઉપરી=મોટા; વડો	કીડા=પેટે ચાલનાર	ચોક=ધરની વચમાંની
ઠરાવ્યો=નકકી કર્યો	જીવડાં	છોમંધ ખુણી જગા
ટીપુ=કુતરાનું નામ છે	જીવડાં=જંતુ; નાના જીવ	પાઠ ૪૯.
ચાલાક=હોશિયાર;	માળા=પક્ષીનાં ધર	રકાખી=તાસક
ચંચળ	ખતક=સફેદ રંગનું પ્રાણી	હલાવ્યું=એક રસ કર્યું
કારકુન=અખવાનું કામ	તથા જમીન પર	વાહ=શાખાશ
કરનાર	રહેનાર પક્ષી	

નારંગી રંગ=નારંગીના	સમરી=લાકડાની કુદડી;	હેતે=વહાલથી
જેવો રંગ	ચકરડી	ઝુલાવું=હીંચકા નાખું
સરખે ભાગે=મરાખર	પાયા=પગ	પધારવું=ખેસાડું
પાઠ પઠ.	પોચી=સુંવાળી; નરમ;	ચીતરેલ=ચીતરેલી
પારણું=લાકડાના ચોક-	ખૂંચે નહિ એવી	પઢાવું=શીખવું; ભણાવું
ઠાનું ઘોડીઉં	ગોદડી=નાનું ગોદડું	મોરલો=મેર
ઢોળી=ચાર છેડા આંધી	હીર=રેશમ	મઢાવું=જડાવું
લઘ વચમાંથી ઝુલતો	ઝુલાવવા=હલાવવા	મખમલ=એક જાતનું
રાખેલો લુગડાનો કકડો	હાલરડું=જાળકને ઉંઘાડ-	સુંવાળું કપડું
પાસુ=જાણુ	વાનું ગીત; હાલો	તળાઈ=ગાદલું; ગદેલો
પાંગરા=ઢોળીને ભેર-	ધુમણુ=પારણા કે ઘોડી-	તાજી=નવી
વવાની લાકડીઓ	આમાં સુવાડીને ગાતાં	ચિનાઈ=ચીન દેશમાં
દોપણાં=ઢોળી આંધવાની	ગાતાં દોરી ખેંચી	બનેલી
દોરી	હીંચકા નાખવા તે	સેજે=પથારીએ
ઝાપટી=ખંખેરી	ગીતે ધુમણુ ધાલું=હાલ-	ખિજાવું=પાયરં
મોમ=ઘોડીઆની વચ-	રડાં ગાઇ હીંચકા નાખું	હીંચેળું=હીંચકા નાખું
માંનો આડો ચાંમલો	રંગીત=રંગીલો	ધેરાંધેરાં=મધુરાં મધુરાં
ભેરવ=વળગાડ	પોઠો=સૂઓ	લાડકડા=લાડકા; વહાલા

સમજીતી—હાલરડું વહાલું લાગે છે. હો મારા સાધને (છાકરાને) હાલરડું વહાલું લાગે છે; તેથી હું ગીત ગાતાં ગાતાં દોરી ખેંચીને હીંચકા નાખું. હે રસીલા તમે રંગીલા પારણામાં સૂઈ જાઓ, તો હું તમને ઘણા હેતથી હીંચકા નાખું. સાધને પારણે સમરીઓ જડાવું અને પુતળીઓ ખેસાડું, સાધને

હાલરકું વહાલું લાગે છે. (૧) પારણે ચીતરેલી ચાંચની ચકલી અને લણ્ણતો હોય તેવી રીતે પોપટ બેસાડું; ભાઈ તારે સારી રીતે રમવા માટે મોરને સોનાથી જડાવું. ભાઈને હાલરકું વહાલું લાગે છે. (૩) મારા વહાલા ભાઈ, હું પારણે રેશમની દારી બાંધી તને હોંચકો નાખું અને તને ઊંધ આવે એવાં મીઠાં ગીત ગાઉં; હું લાડકડા ભાઈ તમે ઊંધીને ઊઠશો ત્યારે તમારા ગજવામાં આવાનું ધાલોશ. (મતલબ કે ઊંધીને ઊઠ્યા પછી તને આવનું આપીશ) ભાઈને હાલરકું વહાલું લાગે છે. (૪)

ડિલ માટે સૂચના.

૧. છોકરાને ઉંચાઈના પ્રમાણમાં સીધી હારમાં એકેક હાથને છેટે, બે પગ વચ્ચે ૪૫ અંશનો ખુણો રહે એવી રીતે ઉભા રાખવા, પછી નંબર આપવા.
૨. નંબર બોલતી વખત દરેક છોકરો પોતાની નીચેના છોકરા તરફ મોં કરી નંબર બોલે.
૩. શિક્ષકની સામે ઉભેલી હારના છોકરાઓએ પોતાના જમણા હાથ તરફથી એટલે શિક્ષકના ડાબા હાથ તરફથી નંબર બોલવાની શરૂઆત કરવી.
૪. આગળ કે પાછળ ખસવામાં પ્રથમ ડાબો પગ ઉપાડવો.
૫. એક હારની બે હાર કરવાની રીત નીચે પ્રમાણે.

૨૪] મુંબઈ ઈલાકાની ભૂગોળની પ્રત્નોત્તરમાળા ૪૫ આના.

૧. છોકરાઓને એક, બે; એક, બે; એ પ્રમાણે નંબર આપવા.
૨. બેકી નંબરે એક ડગલું આગળ.
૩. બેકી નંબરે એક ડગલું જમણી તરફ. આમુજબ હુકમ કરવો.
૬. એક હારની ત્રણ હાર કરવાની રીત નીચે પ્રમાણે.
 ૧. છોકરાઓને એક, બે, ત્રણ; એક, બે, ત્રણ; એ પ્રમાણે નંબર આપવા.
 ૨. એક નંબરવાળા એક ડગલું આગળ.
 ૩. ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું પાછળ.
 ૪. એક નંબરવાળા એક ડગલું ડાબી તરફ.
 ૫. ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું જમણી તરફ.
૭. ડમ્બેલ્સ, કડાં, ખારબેલ્સ, વગેરે વહેંચવાની રીત નીચે મુજબ.
 ૧. દરેક હારના છેલ્લા નંબર પાસે ડમ્બેલ્સો મૂકવા પછી છેલ્લા નંબરે બે ડમ્બેલ્સ બે હાથમાં લઈ પોતાની ઉપરના છોકરાને આપવા એ પ્રમાણે દરેક છોકરા પાસે બમ્બે ડમ્બેલ્સ થશે.
 ૨. ડમ્બેલ્સ ભોંયપર સામા સીધી હારમાં ઢિલા મુકાવવા. ડમ્બેલ્સ વચ્ચે એક વેંતનું અંતર રખાવવું.
 ૩. ડમ્બેલ્સ મુઠ્ઠામાં જોરથી દાબીને પકડાવવા.
 ૪. રમતો આગઆર સુધી કરાવી બારે ડમ્બેલ્સ પહેલાં મૂકેલા હતા તે પ્રમાણે મુકાવી દેવાવવા.

૫. એકની કૃતિ પ્રમાણે ૩, ૫, ૭, ૯, ૧૧ની કૃતિ કરાવવી.
 ૬. બેની કૃતિ પ્રમાણે ૪, ૬, ૮, ૧૦ ની કૃતિ કરાવવી.
 ૭. રમતો પહેલ વહેલી શિક્ષકે જાતે કરી બતાવવી.
 ૮. સારો મહાવરો થયા પછી છાકરાઓને પાતાની મેળે બોલીને કરવા કહેવું.
 ૯. એક રમત બરાબર સફાઈથી ને સાથે કરતાં આવડ્યા સિવાય બીજી રમત શીખવવી નહિ.
 ૧૦. ફરેક રમત કરાવતાં પહેલાં “તૈયાર” અને “ચાલો” એવા હુકમ આપવા.
 ૧૧. “તૈયાર” કહેતાંની સાથે છાકરાંઓએ ડમ્બેટસ લેવાને તૈયાર થઈ રહેવું.
 ૧૨. “ચાલો” ના હુકમની સાથે ડમ્બેટસ લઈ હાથ સીધા લટકતા રાખી ડિભા રહેવું.
- ડમ્બેટસની ફિલ.

હેતુ—છાતી તથા હાથના રનાયુ ખીલવવાનો.

- રમત ૧ લી-(૧) બેઉ હાથ ડિંચા. (૨) બેઉ હાથ નીચા.
- રમત ૨ જી-(૧) જમણે હાથ ડિંચો, ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો. (૨) એકથી ડિલકું.
- રમત ૩ જી-(૧) બેઉ હાથ ડિંચા. (૨) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ)
- રમત ૪ થી-(૧) બેઉ હાથ સામા (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ)
(૨) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં
(મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ.)

૨૬] સુરતે જિલ્લાનો “ભૂગોળ શિક્ષક” ત્રણ આના.

રમત ૫ મી-(૧) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ) (૨) બેઉ હાથ કોણીમાંથી વાળી મુઠ્ઠીઓ ખભાને અડકાવવી.

રમત ૬ મી-(૧) બેઉ હાથ સામા મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ, (૨) બેઉ હાથ કોણીમાંથી વાળી મુઠ્ઠીઓ ખભાને અડકાવવી.

રમત ૭ મી-પગ વચ્ચે એક ફુટનું અંતર રખાવવું (૧) બેઉ હાથ જમણી તરફ તીરકસ લંબાવવા (ડમ્બેટ્સ હિસા રહે એવી રીતે) આ વખતે ડાબા પગની એડી ઢિંચી કરવી. (૨) એકથી હિલટું.

રમત ૮ મી-(૧) જમણા હાથ જમણી તરફ તીરકસ લંબાવવો. અને ડાબા હાથની મુઠ્ઠી છાતી આગળ (જમણા હાથ અને ડાબા હાથ તીરકસ લીટીમાં રહે તે પ્રમાણે) (૨) એકથી હિલટું.

રમત ૯ મી-(પગ પહેલાં હતાં તેમ) (૧) જમણા હાથ સામા ડમ્બેટ્સ હિસા રાખવો. ડાબા હાથ પીઠગમ પાછળ ખેંચવો. (૨) એકથી હિલટું.

રમત ૧૦ મી-(૧) બેઉ હાથ સામા (ડમ્બેટ્સ હિસા રાખવા) (૨) બેઉ હાથ પાછળ પીઠગમ ખેંચવા, (મુઠ્ઠી છાતીના પાસાને અડકેલી રહે એવી રીતે રાખવી.)

પાઠવાર અધરા શબ્દો તથા જોડાક્ષર.

દિવાળી	અઠવાડીઉં	નિત્ય	નહિ	મસિઆઈ
અક્ષર	રહો	ઘાતણુ	ફેદલા	દૂધભાઈ
ઊઠ્યાં	પાટીઉં	નાહ્યા	ધોવડાવવાં	સામુ
નિશાળ	ફૂલઝાડ	કહું	ગંદવાડ	સર્વે
સઘળાં	ધંટ	જીડું	કવિતા	કુખડાં
હીંપેગુપે	બેડક	શિક્ષા	દીલમાં	ભૂલી
સાથીઆ	સીસી	ટાપી	વરસગાંઠ	ખૂશ
લુગડાં	ચિત્રો	ઘાતલી	ભાવ્યો	ઉઘાડવાને
ઢાડખાનું	ટાંગેલાં	અંગરખી	કર્યો	ઓસડ
ફટાકડા	લખોરાનું	લેંધી	ક્યારે	ત્યાં
ફૂટે	કખાર	મુરવાલ	આખ્યા	બોલ્યો
ત્રીજો	કુતરો	ફળીઆના	અડાડયો	પ્રમાણે
શુક્રવાર	ઢાડમ	ધાધરી	દસમું	બોલાવ્યો
છેલ્લો	માટીનાં	ઓઢણી	બેસશે	ઉતર્યા
વિષે	અહીં	ચોકખાઈ	કંસાર	બાદી
રવિવાર	નિશાળીઆ	ચોકખા	કઠી	પીરત્યા
શુક્રવાર	શિખામણુ	ધૂળમાં	વહુ	બખ્ખે
મુસલમાન	ધંધર	ડીલે	ભત્રીજો	આસોપાનવ
સનિવાર	જ્ઞાન	ગંદી	કહેવાઉં	શંભુભાઈ

૨૮] ચોથા ધોરણનો “અુખગણિત શિક્ષક” ચાર આના.

વિના	પ્રાણીઓ	ગમ્યો	અહીંથી	શિકાર
પૈંઆ	દુઃખ	આણ્યો	રસ્તામાં	બચુ
બધારેલાં	નુકસાન	પૂછયું	દુઃખ	દોડાવી
હીંબુ	ખીજ્યા	દેશાધ	અન્ન	માંડયું
નારંગી	માધુ	લલ્લુ	ભૂખ્યા	છુંદી
લાડુ	છુંદાય	વખાણ્યો	લિખારી	પુરુષને
શેરડી	છૂદે	ઊંચો	પૂછયું	પરમેશ્વર
મેસીશું	દુઃખ	મશ્કરી	પૈસા	ઉંદરછી
શેતરંછ	ઠાર	પસ્તાધ	આપ્યા	લાંડારીઉં
પાથરછું	કહ્યું	બચ્યાં	ધંધરનું	રોટલી
પાંદડાં	ઉપરાંત	ખૂમ	વિદ્યા	લાડુ
વાડકો	નક્કી	ખેડુત	ચંદ્ર	ખિલાડી
ચટણી	છુદો	છતરો	વીસરું	ઉંદરીઉં
તૈયાર	છૂટયો	નુકસાન	પ્રભુ	હંમેશાં
છત્યો	કયું	ભુઠાણું	અગણિત	કાંઠા
સહવાળી	તૈયાર	ભુઠો	ઉભસને	કુંડાડા
કાંચળી	સમજ્યો	શિઆળ	અન્ન	ઉડાડી
પરીક્ષા	છુટશે	દેડકાં	દૂધ	ઉંદર
દેડકાં	મૂકું છું	ભુકિત	દહીં	છુંદી
દહાડો	શાખાશ	સાંભળતાં	ફૂલ	ઠેકાણે
ધડાધડ	ચાપુ	ખાંધ્યું	સ્વપ્નું	ચટકા

ત્રીજા ધોરણનો “સુખગણિત શિક્ષક” મઠી આના [૨૬

લીધા	આચમતા	લણતાં	ભોંયમાં	સીંચ્યાં
લુલાં	વઢાઈ	સર્વે	હમણાં	ચપ્પુ
આંધળાં	વઢશે	વાળુ	તળાવ	નાખ્યું
તીથ	સાઢ	ધંધર	ભોજ્યાં	ઢહાડો
મનસુખો	ખચ્ચીઓ	ધૂડં	રહ્યાં	ઘંટવાડો
પિતા	ચચ્ચાર	પિલાય	ચોકખી	ખોદતાં
હેતથી	ગાડું	ટોપલામાં	રેલમરેલા	લટ્ટીમાં
સંતાપ	ભર્યા	ઉપણીએ	ખોડતું	મૂકયો
આશિષ	પહોંચ્યાં	કુંસા	કાદવ	પિત્તળ
પ્રભુએ	ઉતર્યા	કેથળીઓ	ખિચારા	હથોડા
ચતુરાધ	ઠાલવ્યો	ચંદ્રમા	પછડાતા	ટીખો
માર્યા	પટલાણી	ત્યાંસુધી	ધેખરીઓ	જતરડામાં
ઉડું	ઢગલા	અજવાળું	ઢડકે	ટિપાધ
સૂઝી	ખુશ	પાતળો	ઢેકું	ટિપાય
મટાડી	હોંસીલી	અંધારી	ખ્યાલુ	ઓળખાવ્યા
કુપાધને	ઉમંગ	ઝગઝગે	નીતર્યું	ઓછાવતા
કુંજતું	વાંઢળાઓ	ત્રીજો	રસ્તા	ધાતુઓ
ધીરજ	વાંકું	ખેસાડ્યાં	મટાડી	સીસું
ઢૈ	ઢાતરડું	લાખ્યાં	ઢહોળું	જસત
પટલ	ઢગલો	ઢંકાધ	ચૂસે	નાણું
ઢહાડો	હેથે	મોઢા	લટ્ટા	કાઢયા
				ઢગલી

૩૦] બીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” જે આના.

પૈસા	ઠાંડીઓ	ચૂસી	શિખાંડ	કર્યો
ઢબુ	ડાળીઓ	લેંસ	ફંધપાક	છવજતુ
રૂપીઓ	પાંદડાં	હીંડે	બાસુદી	સળેલું
વટાઆ	સમજાશે	શીંગડાં	ચરમા	આણ્યા
પંદર	ઉખડી	ભાથું	પ્રાણી	પડીકાં
કુહાડી	ઉંઠાં	તૂટી	છેલ્લી	શીખવ્યું
લક્કડફેડા	મૂળમાંથી	નિરાંતે	પસંદ	ખાતાં
ફેંદફેંટ	ફૂંટલાં	જડબું	ઢાઢ	હલાવ્યું
ચળકાટ	ટટાર	વગડાઉ	જડબાં	હળવર
કોદાળી	ખુરસી	પથર	ઊંધનાં	ભાંખુડા
સાંભળતી	લીલુંછમ	છટકી	ફૂંટતો	ગોઢીઓ
વઢી	ચઢયા	કુદવું	ધણી	હાલરકું
કુંખ	પથરાધ	ગખડયું	પંખી	રસીલા
ક્યારા	વીટળાઈ	ચતુપાટ	ડીલે	પઠાવું
ત્રિકોણ	ઉખેડયો	મોઢું	પુછડીઓ	મશરૂની
ગલગોટા	ખતાવ્યો	મજબુત	ઇંડાંમાંથી	ચિનાઈ
ઢાડમ	કુંકાં	ઠંકું	ખચ્યાં	ફૂલડાં
કાણાંવાળું	દોરડી	દોહ્યા	ભોડાએલાં	ખિછાવું
લટકતું	દોરડા	વાસણ	જળકુકડી	હિચોળું
મધપુડા	ઊંધમાં	ચોકખું	પોપટ	ઊંધીને
લીલાંછમ	ગાટલો	જણસો	પાંજરું	બાલીશ
વચ્ચે	જન્મ	ઢહીં	લુચ્યા	
મુળીઉં				

બાળવર્ગની નોટ બે આના.

પહેલીના અર્થ અઢી આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠનો સાર, અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, ડમ્બેલસની ફિલ વગેરે.

બીજીના અર્થ ચાર આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, ભૂગોળ, પાઠવાર અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, કડાંની ફિલ વગેરે.

ત્રીજીના અર્થ પાંચ આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, ભૂગોળના સવાલ, પાઠવાર અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, કડાંની ફિલ વગેરે.

ચોથીના અર્થ સાડા સાત આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, તમામ પાઠના સવાલ તથા સાર, અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, મુંબઈ ધલાકાની ભૂતળ, ફિલ વગેરે,

પાંચમીના અર્થ આઠ આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, વ્યુત્પત્તિ, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, અપૂર્ણકેના નિયમો, બ્રિટિશ હિંદના રાજકીય ભાગ વગેરે.

છઠ્ઠીના અર્થ નવ આના જેમાં:—શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને ૩૬ બંને રીતે, કવિતાનો અન્વય, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર વગેરે.

સાતમીના અર્થ દશ આના જેમાં:—શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને ૩૬ બંને રીતે. કવિતાનું વિવરણ-સ્ફુરીકરણ, પાઠના સવાલ, કવિતામાં આવેલા ભકતોની ઓળખાણ વગેરે.

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧ લાના અર્થના ૪ આના

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૨ જાના „ ૫ આના

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૩ જાના „ ૭ આના

ત્રિવેદિ વાચનમાળા સાતે પુસ્તકોના અર્થો તૈયાર છે.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ શાહપાર—મુરત.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ કૃત પુસ્તકો.

“ડિક્ટેશન શિક્ષક” માં શું શું છે ???

- ૧) પાઠવારંભધરા શબ્દો. ૨) જોડણીના એકજ સરખા નિયમવાળા શબ્દો. ૩) કઠિન મળતા શબ્દોની તારવણી. ૪) જોડાક્ષર. ૫) મળતા જોડાક્ષર. ૬) પરીક્ષાના ડિક્ટેશનમાં આવનાર શબ્દો.

❧ “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ❧

બાળયોથીનો	૦-૨-૦	ત્રીજનો	૦-૩-૦
પહેલીનો	૦-૨-૬	ચોથીનો	૦-૪-૦
ખીજનો	૦-૩-૦	પાંચમીનો	૦-૪-૦

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧ લાનો ૦-૩-૦

ત્રિવેદિ વાચનમાળા પુસ્તક ૧ લાનો ૦-૩-૦

❧ “મુખગણિત શિક્ષક” ❧

બાળવર્જનો	૦-૧-૬	ત્રીજ ધોરણનો	૦-૨-૬
પહેલા ધોરણનો	૦-૨-૬	ચોથા ધોરણનો	૦-૪-૦
ખીજ ધોરણનો	૦-૨-૦	પાંચમા ધોરણનો	૦-૪-૦
મુરત શહેરનો	“ભૂગોળ શિક્ષક”		૦-૩-૦
મુરત જિલ્લાનો			૦-૩-૦

ભૂગોળની “પ્રશ્નોત્તરમાળા”

મુજરાતની સા. ભૂગોળની ૦-૩-૦ | મુંબઈ ઈ. ભૂગોળની ૦-૪-૬

હિંદુસ્તાનની સામાન્ય ભૂગોળની ૦-૪-૦

❧ મુંદરજી કૃત નવી પહેલીના અર્થ ઝે આના. ❧

ખીજ ધોરણ માટે “અકર્ગણિતનાં મનોચત્ત” પાંચ આના.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

“મુખગણિત શિક્ષક” વગેરેના કર્તા. શાહપોર—મુરત.

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

બ્રિટિશ ત્રિવેદિવાચનમાળાના અર્થો.

પુસ્તક ૧ લાના ૦-૪-૦	પુસ્તક ૫ માના ૦-૮-૦
પુસ્તક ૨ બના ૦-૫-૦	પુસ્તક ૬ ટૂના ૦-૬-૦
પુસ્તક ૩ બના ૦-૬-૦	પુસ્તક ૭ માના ૦-૧૦-૦
પુસ્તક ૪ થાના ૦-૭-૦	

—: વર્નાક્યુલર ટેકસ્ટ બુકસોના અર્થો :—

બાળવર્ગની નોટ ૦-૨-૦	છટ્ટાના અર્થ ૦-૬-૦
બીજીના અર્થ ૦-૪-૦	સાતમીના અર્થ ૦-૧૦-૦
ત્રીજીના અર્થ ૦-૫-૦	કન્યા ૧લીના અર્થ ૦-૪-૦
ચોથીના અર્થ ૦-૭-૬	કન્યા ૨જીના અર્થ ૦-૫-૦
પાંચમીના અર્થ ૦-૮-૦	કન્યા ૩જીના અર્થ ૦-૭-૦

“ ડિક્ટેશન શિક્ષક ”

બાળપોથીનો ૦-૨-૦	ત્રીજીનો ૦-૩-૦
પહેલીનો ૦-૨-૬	ચોથીનો ૦-૪-૦
બીજીનો ૦-૩-૦	પાંચમીનો ૦-૪-૦

ફરેક ધોરણના “મુખ્યગણિત શિક્ષક” તૈયાર છે

મુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૩ આના.
મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪ા આના.
બીજા ધોરણ માટે અંગ્રેજીનાં મનોચત્ર પાંચ આના.

મુરત જિલ્લાનો ભૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આના.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ. શાહપોર-મુરત.

મુરત જિલ્લાનો નકશો પાંચ આના.

